

AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ V PRAZE

Studijní obor: Výtvarná umění

Ateliér nových médií 2

Fuj tajxl!!

Diplomová práce

Autor práce: MgA. Jan Matýsek

Vedoucí práce: MgA. Kateřina Olivová, Mgr. et MgA. Darina Alster

Oponent práce: Bc. Adam Borzič

Praha 2021

Slovní složenina *fuj tajxl* vyjadřuje odpor, znechucení, opovržení, leknutí. Má také podobu *fuj tajbl* nebo *fuj tajfl*, nápadně příbuznou německému slovu *der Teufel* - čert, ďábel.

S těmito slovy na jazyku jako bys měl meč, kterým od sebe odsekáváš cosi cizího, s čím se nechceš ztotožňovat. Zbavuješ života věci, které ničí tvou představu o sobě. Vyřknutím zaklínadla „Fuj tajxl!!“ se bráníš proti konkrétnímu objektu a zajišťuješ si od něj bezpečnou vzdálenost. Co se děje na pozadí tohoto mentálního aktu? Jak hluboká, zaprášená a zkamenělá už je propast mezi tebou a *oním* (vlhkým, nechutným), kterou denně důmyslně či bezděčně živiš? Žádné konání nezůstane bez důsledku. Reakce je akce. Oživuješ jakousi třetí bytost - personifikovanou propast – krmící se z prázdna mezi polarizovanými skutečnostmi, vyostřenými jako dva rohy na hlavě chechtajícího se ďábla. Slovní složenina *fuj tajxl* je oslovením *toho třetího*, který je v ní obsažen. Stačí jiskra. Slovem tvoříš, oslovením přivoláváš.

Oslovuji muže uvnitř duše společnosti a uvnitř tebe.

Ve své tvorbě jsem doposud ohledával transhumanistická nebo ekologická témata většinou terapeutickou formou. Nyní z nich vycházím a jde mi o subjektivizaci kolektivních problémů. Snažím se působit přímo na obrazotvornost nevědomé složky mysli. Kladu důraz na utváření vztahů s “ne-lidskými” entitami, a proto opakovaně a cíleně přesahuji hranice těla. Často k tomu využívám prostředky hypnózy. Přistupuji k tématům z psychologického, symbolického a spirituálního hlediska. Z každodenních vjemů vytvářím vlastní příběhy, mýty a skrze jejich asociace a kauzality vysvětluji jevy mezi nebem a zemí.

V diplomové práci znovuotevírám téma mužství, které vypracovávám psychologickou metodou aktivní imaginace¹. Pracuji se subjektivními vizemi nebo sny, které jsou pro mé umělecké směřování iniciální. Ústřední postavou pro téma krize mužství v mých vizích je chlupatá, rohatá bytost, jakýsi čert, který je zároveň hypnotizérem, léčitelem, průvodcem, party-makerem a zrcadlem společenského systému. Konstruuji jej

1 Aktivní imaginace je metoda asimilace nevědomých obsahů (snů, fantazií atd.) prostřednictvím některé z forem sebevyjádření. Poskytuje možnost k vyjádření těm stránkám osobnosti, které se normálně nedostávají ke slovu, a tím umožňuje komunikaci mezi vědomým a nevědomím.

První stadium aktivní imaginace je jako snění s otevřenýma očima. Může nastat spontánně, nebo může být navozeno záměrně.

Ve druhém stádiu - po pouhém pozorování obrazů - na obrazech vědomě participujeme, snažíme se jednak upřímně zjistit, co znamenají sami o sobě, a jednak jaké morální a intelektuální vazby nás k nim váží.

jako vypravěče celého prostředí (videoinstalace) a jeho slova podněcují psychický zážitek, založený na analogii subjektivních prožitků a kolektivních problémů. Provází nás cestou do podsvětí v duchu léčení nemocného mužství formou protančeného ravu, ze kterého se stává pseudo-iniciační rituál, příběh o přechodu do dospělosti. Navazuji na fenomén *rave*, který zejména od devadesátých let umožňuje formou tanečně-hudebního (a často drogového) zážitku odpoutat se od sociální kontroly. Rave je časoprostorem, kde je možné prožívat potlačené emoce. Až do současnosti přetrvává tvrzení, že rave je očistným rituálem a způsobem, jak se vypořádat s neduhy společenského systému či krizemi.

Tématu mužství jsem se ve své tvorbě věnoval již dříve. V projektu *I can feel my third Leg scoring the Goal* jsem sledoval tělesnost fotbalových hráčů staré gardy. Slow-motion záběry jejich tekoucích těl prozrazovaly transcendentální zážitek při útoku na bránu plný vášně a nostalgické touhy po ideálech a vyplněných chlapeckých snech. Chtěl jsem vystihnout málo evidentní emocionální roviny fotbalu, které by léčily zaslepené úhly pohledu na mužství.

Nyní jdu za mužstvím hlouběji. Nezkoumám jeho ideály či sny, ale jeho zraněná místa. Směřuji k východiskům ze současného stavu patriarchální společnosti navázáním kontaktu s moudrostí její odvrácené strany - stínové podoby. Mužství obnažuji hlubinnou psychologií, jejíž způsob uvažování využívám k metodologii vlastní práce. Hlubinná psychologie mi dovoluje se plně ztotožnit se zkoumaným jevem nebo tématem. Vyjadřuje se symboly a obrazy, ke kterým je nutno se vztahovat skrz emoce. Umožňuje mi dostat se do samotné podstaty věcí z jiného než racionálního způsobu poznání, které v současné době vnímám jako opomíjené či nerespektované. Racionální způsob chápání světa nezavrhuji, ale snažím se jej vyvážit a upozornit na nebezpečí jeho stoprocentnosti.

Na svých projektech pracuji dlouhodobě kvůli jejich psychické náročnosti. Potřebuji si jejich problematiku vyzkoušet na vlastní kůži. Toto subjektivní ztotožnění a prožití je podmínkou aktivní imaginace - přivolávání vnitřních obrazů, ze kterých ve své práci vycházím a následně se je snažím "zarámovat". V průběhu pracovního procesu má každý můj projekt ucelené fáze, které prezentuji zvlášť jako jakési kapitoly. Práci *Fuj tajx!!!* teprve začínám. Do budoucna plánuji vytvořit krátký film. V rámci diplomové práce prezentuji její první kapitolu jako videoinstalaci. Je to vnitřní prostor s esencí ravu, kde se setkáváme s entitou mužského stínu a probouzíme skryté emoce. Videoinstalace má zhmotňovat hybridní prostředí mezi vnitřním prostorem fantazie podsvětí a klubovou estetikou. Vytvářím velký obličej čerta-hypnotizéra jako Dje celé situace. Z očí-větráků šlehají pohádkové plameny a na obrazovce jeho rty šeptající sugestivní obrazy o splnutí s personifikovaným strachem, hanbou a potlačenou sexualitou. Prostor doplňují

kožešiny beránků, do kterých holím obrazce obětování a symboly doplňující atmosféru okultních, zasvěcovacích rituálů. Holení chlupů je metaforou zbavování se divokosti a potlačování sexuality. Záměrně si hraji s kombinací přírodních materiálů (kožešiny, beraní rohy a lebky) a umělých materiálů, napodobenin toxických barev a materiálů (umělá kožešina čerta, silikonové rty), abych podpořil halucinogenní atmosféru situace. Jsme napůl v toxické realitě, ale napůl ve snu uvnitř sebe.

Moje tvorba v sobě nese terapeutický aspekt - ztotožňuje prožívání každého z nás s vnějšími "problémy světa". Nařizuje péči o vlastní duši jako postoj k péči o problematiku vnějších krizí. Své videoinstalace chápu jako "místo", kde je za doprovodu hypnotizéra umožněn očistný rituál, jehož základem je ono ztotožnění se se světem. Odpovídám tak na fenomén fluidní identity, genderovosti a relativizuji je, rozmělnuji v kontextu duše, která je androgynní a všeprostupující. Takto chápu i poselství queerness, které otevírá pozornost k neantropocentrickým bytostem a prostupuje napříč dimenzemi a světy jako reakce na společenské systémy požírající sami sebe.

Platónův Symposion, mayský mýtus Popol Vuh a část indických Véd jsou mytologické příběhy vzdálené od sebe přes moře a oceány, ale přesto obsahují společné principy.

Jsou to mýty o původním, jednotném těle člověka, které nebylo postiženo dualismem, nevyznačovalo se jedním nebo druhým, ale bylo obojím zároveň. A protože se člověk chtěl vyrovnat Bohu, jeho androgynní tělo bylo potrestáno rozříznutím vedví – oddělení se pojí se ztrátou jednoty pohlaví, jazyka, kultury a ztrátou nesmrtnosti. Bůh natočil rozdělenému člověku obličej přímo do místa řezu, aby do něj neustále hleděl. Což chápu jako obraz, jakým žijeme nebo vnímáme svět. Díváme se směrem do prostoru, kde nám chybí původní část. Život je touha po celistvosti, po původní androgynitě, sjednocení... Duše je ve své podstatě celá, androgynní. Odpovídá původnímu člověku.

Duše je lákavá ve své záhadnosti a záhadná ve své samozřejmosti. Žasnu nad ní. Vábí mě, hypnotizuje. Hledím do ní, chci se podívat blíž a narážím do zrcadel. Jsou to hradby jejího království? Otevírám oči.

Domnívám se, že je vnitřním obrazem vnějšího světa v jeho hmotné i imaginální² formě skutečnosti. Zahrnuje vše a tím je její podstata (nejen) androgynní. Je mikrosvětem,

2 Francouzský filosof a teolog Henry Corbin v knize *Mundus Imaginalis* vytyčuje termín *imaginální* oproti termínu *imaginární*, který západní společnost chápe jako neskutečný, za hranicemi našeho poznatelného světa, zkrátka utopii. Termín *imaginální* vysvětluje jako jakousi nehmotnou formu skutečnosti. Imaginální jako termín pro popis imaginálního světa neboli světa archetypů, imaginací, snů, poznatelný ne-fyzickými smysly, tzv. osmé klima (z islámského teosofismu *Ná-kodžá-Abád* neboli „místo ne-kde“ – místo, které není obraženo v žádném místě, nelze se „tam“ fyzicky dopravit, ale je bezprostřední součástí skutečnosti). Termín *imagilnální* hojně používá i psycholog James Hillman, jehož myšlenky nejen o duši mě značně formují.

který se skládá z mužských a ženských aspektů. Každý jednotlivý, duševní mikrosvět je součástí jakési duše nadřazené v podobě vztahu, bubliny, společnosti nebo celého světa (anima mundi). Mikrosvět duše je projekcí makrosvěta a naopak. Člověk (jedna či více duší náležící jednomu fyzickému tělu) tedy svým konáním přímo ovlivňuje svou bublinu, společnost i Vesmír a naopak. Duše je Život, podhoubí čar, sítí a vztahů a má obrovskou sílu, kterou je užitečné si uvědomovat a ctít.

Pečuji-li o duši vlastní, pečuji o duši světovou. *„Jestliže je však naše duše a duše světa identická, pak jsme sami zneužíváni, když zneužíváme věci světa a zanedbáváme je. Když se pokoušíme vyvinout zdravou ekologickou praxi, potřebujeme zároveň odstraňovat své vnitřní znečištění. Když se pokoušíme očistit své osobní životy terapií nebo nějakou jinou metodou, budeme muset pečovat o neurózu světa a utrpení věcí.“*³ Těmito věcmi myslel Thomas Moore cokoli. I ty nejnicotnější „nepotřebnosti“, se kterými se bráníme mít jakýkoliv vztah. Věci jsou v našem běžném chápání zatěžkané spíš kvantitou, než nahuštěné kvalitou a místo, abychom je při jejich nepotřebnosti užitečně zpracovali, transformovali, jimi většinou plníme odpadkové koše světa. Pokud lze tento vnější obraz chápat jako vnitřní skutečnost - jsme zvyklí jej stejně bezohledně naplňovat ve svých duších.

Práce s duší je tvorba kompozice. Neustálé přemísťování, kombinování, oddělování a skládání částí k sobě... Každý duševní materiál má své místo. Odpadky jsou materiálem na nesprávném místě. Skládky světové duše jsou plné kolektivního odpadu a jelikož je takový materiál stále součástí duše, je živým a nabývá vlastní osobnosti. Každý člověk má část osobnosti, tuto skládku, která je mu skrytá. Bublá si vlastním životem. Jungiáni by tuto převážně nevědomou část osobnosti nazvali *Stín*. Setkání se sebou samým znamená nejprve setkání s vlastním stínem.

Básník Robert Bly v *Knížce o lidském stínu* popisuje podobný obraz stínu jako pytel, který si s sebou celý život neseme a jehož obsahem jsou všechny vytěsněné vlastnosti. S každým *fuj tajxlem* vyřčeným z vlastních úst nebo úst našich přátel, rodičů, společnosti... odkrajujeme nechtěnou část sebe z jakési původní celistvosti, se kterou se rodíme a tyto části vyhodíme do pytle – stínu. Dětská celistvost, kterou Bly připodobňuje k obrazu zlaté koule, je symbolem osobní celosti a postupem života ji defragmentujeme. Jakákoliv odkrojená, zakázaná emoce, myšlenka nebo vlastnost náležící naší celosti - zlaté kouli zapadá do stínu. Zároveň je její postupné odkrajování přirozené a nutné vůbec pro vybudování vlastní identity nebo pro přijatelné spolubytí ve společnosti. Postupně z každého z nás zbývá jen výseč, fragment původní zlaté koule, který zobrazuje to, co

3 MOORE, Thomas. Kniha o duši, s. 276

chceme nechat viditelné na světle - naši představu o nás. A vedle toho za sebou táhneme plný pytel nechtěného odpadu nás samých, jehož obsah žije v zapomnění. „*Pokud část sebe odložíme do pytle, vyvíjí se regresivně. Upadne zpátky do barbarství. Představme si, že mladý muž ve dvaceti letech svůj pytel zašije a počká dalších patnáct nebo dvacet let, než jej znovu otevře. Co tam najde? Bohužel, ta sexualita, ta divokost, impulzivnost, vztek a svoboda, které do pytle odložil, se všechny propadly zpátky; nejen, že jsou primitivní, jsou také agresivní vůči člověku, který pytel otevřel.*“⁴ Potlačené části osobnosti - archetypy v temnotách pytle - degradují a infantilní a takto se skrz nás projevují. Nečekaně, nekontrolovaně. Části, které odvrhneme se stávají nástroji používanými proti nám.

V procesu vlastní umělecké tvorby přistupuji ke komunikaci se stínem. Možná se s ním nelze „skamarádit“, avšak také nelze tvořit autenticky bez více či méně přímé konfrontace se stínem. Potřebuji si vyobrazit jeho vzezření a následně transformovat do něčeho přijatelného, s čím se vůbec dokážu setkat. Udržuji si určitý odstup a komunikuji s ním skrze hru nebo vtipnou nadsázku. To, co vystupuje ze stínu, vnímám v nevyzrálé formě jako dítě, které se dožaduje pozornosti. Chce, abych jej bral vážně.

Stín po mě chce pochopení jeho světa skrze uvažování z mého světa - potýkám se s šílenstvím. Jedinou obranou je uvědomit si vlastní hranice. Udělat si z dané situace legraci a jasně oddělit osobní integritu od toho, co se přede mnou se strašlivou urputností odehrává. Jinými slovy se musím ubránit nakažlivé vážnosti tématu, která mě přerůstá a vyvolává závatě, strach a úzkost. Východiskem je exploze veškeré šílenosti v nadsázkách a bizarních metaforách, které potřebují vyžrát, stát se lidskými a tím pádem přijatelnými, pochopitelnými.

Na základě kolektivních obrazů či archetypů⁵ duše věřím, že jejich vlastní externalizací dokážu komunikovat s okolím na vnitřní úrovni i zážitky čistě subjektivní. Pracuji se sny nebo imaginacemi metodou jakési meditace (ponořováním do sebe a sledováním vizí). Jde o odpoutání se od racionálního, o zviditelnění imaginálního, o sledování vnitřních obrazů, situací nebo navázání kontaktu s duševními archetypy.

4 BLY, Robert. Knížka o lidském stínu, s. 19

5 Archetypy, praobrazy, dominanty kolektivního nevědomí, jsou prvotní strukturální elementy lidské psýché a jsou psychickými aspekty mozkových struktur. Nelze je pozorovat, jejich působení však pozorovat lze: produkují archetypické obrazy a motivy (představy). Archetypy jsou typické formy chování, které se, když se stanou vědomými, projevují jako představa, stejně jako všechno, co se stává obsahem vědomí.

Bytostmi, které vizuálně odpovídají vztahu, který k nim chovám nebo situaci, kterou prožívám. Obrazy přicházejí za mnou.

Imaginacím se snažím být v procesu tvorby věrný. Jsou to fantazie bez cíle, který konstruuji. Na základě „setkání“ s vizí dostávám konkrétní obraz, který přijímám a rozehrávám. Je to symbolický obraz duše, který v kombinaci se situací, ve které se odehrává, odkrývá skryté souvislosti a ukazuje na patologické aspekty uvnitř mě potažmo na pozadí kolektivní skutečnosti. Setkání s vizí či bytostí doprovází vzájemná komunikace na vnitřní úrovni. Jde o pochopení souvztažnosti skrz emoce. Celá situace nese důležité myšlenky a poznání. Ty jsou iniciálním bodem mého tématu, které rozvíjím o další roviny. Celý proces tvorby je komunikací s nevědomím a zároveň terapeutickou prací na sobě a službou světové duši.

Snažím se imaginativní akt duše zhmotnit, rozvinout a předat jako zkušenost, zážitek. Na základě konfrontace s imaginálním obsahem stavím scénář nebo audiovizuální kompozici. Danou bytost ztvárňuji kostýmem a maskou na vlastním těle. Vzniká personifikovaný archetyp, který nás provází jako jakýsi hypnotizér nebo psychopompos. Vzbuzuje ambivalentní pocity - musíme mu věřit jako průvodci, ale zároveň si zachovat osobní integritu.

Pro metaforický, ale přesto věrný přenos imaginace využívám médium videa či video-instalace. Tvořím videa reflektující duševní procesy. Video-instalace mi umožňuje ideální zobrazení vize, ale i zkonkretizování celého zážitku. Prostředí, ve kterém zobrazuji video, se svou specifickou podobou a principy stává metaforou a doplňkem k celistvé expresi. Předávám řízený, psychický až fyzický zážitek. Díky tomu, že personifikovanou vnitřní bytost (archetyp) neuzavírám ve své interpretaci, nechávám ji působit ve své symbolické podobě. Umožňuji každému divákovi formovat autentický vztah s archetypem podle jeho vlastní individuality.

Jde mi obecně o zprostředkování setkání s bytostí jako metaforu komunikace s archetypy, která plní terapeutickou funkci. Jde mi o emancipaci duše v naší každodenní percepci. Jde mi o probuzení schopnosti procítit konkrétní téma skrz emoce, vlastní perspektivu, najít si k tématu cestu na základě vlastní individuality – vyžadují aktivní účast na vnitřní úrovni. Jde mi o přijímání patologizovaného. Jde mi o myšlenku ztotožnění vlastní osoby s kolektivními tématy či problémy. Jde mi taky o schopnost číst obrazy a metaforu, které jsou vlastním jazykem duše („*Doslovnost zabíjí duši.*“⁶)

V diplomové práci *Fuj tajxl!!* rozpracovávám vlastní imaginaci jakéhosi čerta. Ne kulturní, konkrétní mytologickou nebo pohádkovou postavu, ale duševní obraz, imaginaci. Je to zhmotnělý archetyp. Zjevuje se mi jako *chlupatý-rohatý*. Podle podoby může mít v symbolice více významů – od divého muže, přes satyra, různé druhy theriomorfních démonů až po krampuse či ďábla. Jeho tělo je hyper-maskulinní, má růžovou srst, na hlavě beraní rohy a místo kopyt dámské lodičky. S ním přichází intenzita, šílenství, dogmaticnost a nekončící výsměch. Je to šílenec na štekách.

Symbolizuje to, co je vytěsněno. Ztělesňuje všechno odmítnuté, zavržené, nechtěné, všechny stinné stránky, které k člověku náleží. Jeho podoba je moje subjektivní vize. Vzezření a charakter odráží osobní vztah k vnitřní skutečnosti, kterou zosobňuje. Jsem však přesvědčen, že odráží i kolektivní vztah – struktury uvnitř patriarchální společnosti.

Duše patriarchálního systému má taky svou skládku, svůj stín. To, co se před mnoha lety od patriarchátu oddělilo a důsledně potlačilo, je všechna divokost, spontaneita, sexualita, příroda. Tyto hodnoty a vlastnosti se regresivně vyvinuly v postavu animálního, šíleného - *chlupatého-rohatého*, jakousi odvrácenou, temnou stranu patriarchálního mužství, které je zároveň strachem, rozvracečem systému. Stín se skrz svého utlačovatele projevuje v dětinských, násilných formách. Je to mužský stín – čert pro mě představuje mužskou, civilizací demonizovanou část osobnosti. Muže spojeného s přírodou a přirozeností, který byl zapuzen ideálem patriarchálního modelu mužství.

Zjevuje se mi opakovaně a většinou bez užívání látek pro dosažení stavu vyššího vědomí. Je „tam“, kde končí hranice světla, tj. jistoty identity, kterou se prezentujeme a začíná „zóna“ stínu. Místa, kde překračujeme vlastní hranice v tajnosti a nedáváme pozor. Je „tehdy“, když otevíráme pytel. Když se znovu-seznamujeme nebo hrajeme si s tím, co je zakázáno, co se nedělá, co se roky a staletí válí na skládkách světové duše. Jeho přítomnost se rodí z nejistého pokořování hanby, divokosti, sexuality, strachu...

Moje první konfrontace s ním byla (za střízliva) v jednom berlínském klubu, kde by se atmosféra dala připodobnit k mlze souložících těl, ze kterých se vypařovala potlačená pudovost, divokost a sexualita. Čert jakoby z těch výparů desublimoval a tančil celou noc na tvrdé techno jako Bůh. Kdyby se mi nezjevil, měl bych z celé noci jen rozmlžený, neuchopitelný pocit toho, co se tam odehrávalo. Tím, že se mi zjevil, jsem měl možnost se s personifikovaným pocitem seznámit. Viděl jsem ho, povídal jsem si s ním a vím naprosto přesně o jeho potřebách a bolestech. Jednou mi vstoupil mi do života - stal se mou realitou. Chápu to jako svou potřebu a nutnost tento zážitek, založený na poznání, pochopení a propojení skrytých souvislostí, zpracovat a předat.

Na cestě osobního výzkumu tématu čerta a patriarchátu jsem narazil na archetyp, který je nezbytnou součástí ke komplexnímu uchopení mužství – archetyp dítěte. Přesněji chlapce v duši nás všech. Jeho vztah s čertem mi pomáhá vysvětlit rozkol mezi patriarchálním systémem a divokostí, přírodou. Dítě je mostem nebo bránou mezi zdánlivou mužskou dospělostí v patriarchálním smyslu a jeho vlastním stínem - čertem. Vztah čerta s dítětem je paradoxní. Můžeme se na něj dívat ze dvou protilehlých perspektiv, kde se jejich role vzájemně střídají. Skrze tuto podobu vztahu si vysvětlují strukturu mužské části duše.

Jeden úhel pohledu na vztah čerta a dítěte je jev popření archetypu dítěte v dospělosti člověka. Čert zde zastupuje roli patriarchátu a dítě, nezkažené civilizací, roli přirozenosti, oběti. Dospělí nevědomě vrhají projekci na dítě, že cíl a ideál je v jeho pokoření - v dospělosti. Dítě je obecně vnímáno jako něco nízkého, nestabilního, co nemůže v jeho stavu pro fungování ve společnosti uspět a má podřízenou roli. James Hillman dochází k závěru, že nás: *„méněcennost dítěte děsí a doufáme ve změnu výchovou, křtem, růstem... Růst je v současnosti často automaticky pokládán za cíl psychologie a života vůbec. Tak se z něho může stát sentimentální hodnota, která nám zabrání uvědomit si nezbytnost takových stavů, jako je stagnace a zaostávání.“*⁷ Péče o duši vyžaduje snoubení infantilních a vyzrálých aspektů. Dospělost v patriarchálním způsobu uvažování, jako oddělená od „světa dětí“, se neslučuje s tím, co znamená dospělost duše.

„Dospělí“ pak zosobňují ideál patriarchálního systému a projevují se na dítě skrz čerta v nevědomé snaze zničit dětské hodnoty v prospěch falešné dospělosti. Zničit obraz zlaté koule – celistvosti, která není žádoucí pro pozemský, dualistický svět. Čert je necitlivě využitý prostředek k utužení moci. Je to stín patriarchátu, který působí trauma tomu, co je celé. Využíváme vlastního stínu k výchově.

Názorným příkladem je funkce čerta na sv. Mikuláše. Pojí se mi k tomu vzpomínka na první zážitek s čertem ve školce, který zpětně chápu jako pseudo-iniciační rituál. Archetyp dítěte zde nedospěje do své vyzrálé podoby, ale je potlačen, usmrcen. Dítě vnímá čerta jako něco, co mu vezme život za jeho neposlušnost. Na základě strachu z čerta má pociťovat zranitelnost a nevhodnost své přirozenosti pro začlenění do společnosti. Strachem dítě přijímá, že chlupatá pudovost a animálnost je strašlivá a nemá být jeho součástí. Dítě má předstoupit před čerta a dospělou maskulinitu – Mikuláše,

7 MOORE, Thomas. Kniha o duši, s. 66-67

neprojevit emoce a prokázat tak svou „vypělost“. To jsem jako dítě nezvládl a před zraky všech projevil emoci strachu – neprošel jsem zkouškou. Cítil jsem vinu. Zřejmě jsem dobrovolně odevzdal značnou část své zlaté koule, svého dětství (čertovi) do pytle – stínu.

Podobné rituály se s láskou pěstují i v Rakousku. Fenomén čertů-krampusů popsala sociální antropoložka Ilona Grabmayer ve své diplomové práci *Mužství v krizi*, ve které zkoumá průvod čertů Krampuslauf v rakouské vesnici Dorfgastein. Na Krampuslauf se dívá jako na iniciační rituál, přechod z mentality chlapce na mentalitu muže. Starší muži seznamují chlapce s mužským světem a začleňují je do hegemonicky maskulinní hierarchie. V tomto zasvěcování je legitimizováno násilí a nejen skrz to se chlapci učí, jak zacházet se zodpovědností a co znamená být dospělým mužem ve společnosti. Průvod krampusů plní vzdělávací funkci zejména pro děti, aby byly poslušné nebo aby přestaly cucat dudlík apod. Krampusové jsou sice výkonná moc patriarchátu, ale na druhou stranu je jejich průvod formou hry nebo zábavy a podporuje soudržnost vesnice.

Každý z nás (bez ohledu na pohlaví) máme svého vnitřního muže a utváříme si k němu specifický vztah. Může být vytěsněn do hloubi nevědomí, potlačen nevyvinutý ve své infantilní podobě či jsme ztotožnění s jeho mentální plností. Na základě tohoto vztahu k vnitřnímu muži vytváříme projekce na individuální i kolektivní úrovni. Jinými slovy vztah k vnitřnímu muži manifestujeme do vnější skutečnosti, kterou svým postojem přetváříme a tak se nám zpět ozývá. „...většina mužů v naší kultuře vytěsňuje svou femininní stránku nebo vnitřní ženskost. Když se po dlouhé době mohou znovu pokusit spojit se se svou ženskou stránkou, může k nim být tou dobou už velmi nepřátelská. Tito muži mohou zažívat silné nepřátelství od žen i ve vnějším světě. To platí i naopak (pokud žena, která chce být oceňována pro svou ženskost, odložila svého vnitřního muže, může se jí stát, že k ní po nějakém čase bude agresivní). Vnější se musí podobat vnitřku.“⁸ Vrhání a přijímání projekce je druh spojení, komunikace s druhým člověkem, okolím, se světem. Jednu takovou kolektivní, mužskou, stínovou projekci vnímám dopadat na vyschlý klacek - patriarchát. Často je se samotným mužstvím dokonce ztotožňován. Patriarchát je projevem nezralého, infantilního mužství, částečně je taky jeho stínovou podobou. „Patriarchát je vládou chlapců (puerarchie).“, nevypělých duševních mužů, kteří nemají vypěstované vnitřní archetypy ve své plnosti, ale mají je v infantilních podobách. „Žijeme v prokletí infantilismu“⁹.

8 BLY, Robert, Knížka o lidském stínu, s. 19

9 MOORE, Robert. Král, Válečník, Milovník, Kouzelník, s. 165

Z toho vyplývá druhý úhel pohledu na vztah čerta a dítěte jako rozkol mezi patriarchátem a přirozeností. Čert může být chápán ve smyslu přírodní, chlupaté bytosti - divého muže a chlapec pak metaforou patriarchátu ve své duševní formě.

Ženské aspekty, spojené se Zemí, přírodou, pudovostí, intuicí a mužské aspekty, spojené s Nebem, racionalitou, techničností, logikou, nelze chápat z naší racionálně-pozemské perspektivy. Pokud toto rozdělení ze světa duševního, symbolického jazyka čteme doslovně, naturalisticky, dopouštíme se neblahých důsledků. Současná doba lpí na doslovnosti, jednostrannosti a exaktnosti. To s sebou přináší radikálně polarizované chápání světa. Posvátné kolonizujeme rozumem a přizpůsobujeme si je ke svému dualistickému světu, který žijeme. Když čteme doslovně dvojí božství - mužské a ženské, dochází k polarizaci pohlaví, která se pak jeví jako protichůdná – muž-Nebe, žena-Země. Jakoby muži byla odepřena jakákoliv přímá vazba se zemí. Možná to je příčinou problematického vztahu západního muže s přírodou. S pocitem odpojenosti ztrácí vůči přírodě zodpovědnost (response-able - schopnost odpovídat, dorozumět se). Hledí vzhůru k nebi, kde se mu zrcadlí jeho narcistická tvář. Svou značnou část osobnosti – muže spojeného se zemí a přírodou – vytěsnil a démonizoval do podoby divého muže. Chlupaté bytosti blíží se zvířatům s jejich horkokrevností. Je plný ohnivého temperamentu, popudlivosti, prchlivosti, nezkrotnosti, prudkosti a žárlivosti, milující všechno vlhké, sexuální a divoké.

Je to inferiorní stín patriarchálního ideálu oholeného mužství. Pro malého chlapce-patriarchát představuje takové monstrum velké nebezpečí. Paradoxně čím víc jej bude chlapec vytěsňovat, tím víc jej také bude žít.

V diplomové práci *Fuj tajxl!!* zkoumám, jak výtvarným jazykem spojit a komunikovat dvě protichůdné perspektivy vztahu mezi současnou patriarchální společností a přírodou prostřednictvím archetypu chlapce. Pomáhá mi uchopit struktury mužské části duše v jeho vývoji a projevech ve společnosti. To, co znamená mužství ve své stávající podobě je z hlediska patriarchátu normální, ale z hlediska duše patologické. Nejde mi o správný návod ani uzdravení duševního muže, ale snažím se pochopit jeho potenciál a důležitost ve světě v jeho autentické podstatě. Ukazuji možnosti ne jak vyléčit, ale jak pečovat o světovou duši skrz prožívání.

Video-instalace *Fuj tajxl!!* nabízí formou hry znovu-prožití a uvolnění skrytých potěšení a bolestí, které by se mohly dál regresivně vyvíjet a žít tak sebepohlcující tendenci našeho jednostranného systému. Duše, které o sebe pečují, jsou uvědomělejší, stabilnější a silnější čelit zkáze, kterou lidstvo tropí ve snaze udržovat vlastní systém.

Poukazuji na důležitost kontaktu se stínem. S jakousi vlastní temnou stranou, nebo spíš zapomenutou, pohřbenou částí sebe. Ne jako cesta ke znovu-propojení, k celosti, ale cesta k porozumění sebe navzájem. Dorozumění s tím, co přesahuje naši žitou skutečnost.

Fuj tajxl!! probouzí vnitřní dítě jako archetyp božství - duševní celosti jako prostředníka k navázání kontaktu s potlačenými hodnotami. Znovuprožití hanby a osvobození divokosti a sexuality, může fungovat jako nástroj k přetváření zkosnatělé zkázy. Péči o svět zevnitř.

Vždyť to nejzásadnější vytěsnění jsme učinili v období dětství. Musíme ho znovu-prožít, abychom otevřeli pytel, abychom se stínem navázali kontakt. Musíme se stát chlapcem a být odvážní. Sestoupit do podsvětí. Jít čertovi naproti a obětovat se v jeho náručí. Společně se stát pietou a z jeho slz se znovuzrodit v muže.